

СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ЧЕСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У 1993-1998 рр.: ПОЛІТИКО-ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС

АНТОН ЛЯГУША,

аспірант кафедри всесвітньої історії Донецького національного університету

Стаття присвячена проблемі становлення взаємин між Чеською Республікою та ЄС із моменту набуття Чехією незалежності та проголошення курсу на євроінтеграцію. У роботі аналізуються чинники, що формували зміст і структуру взаємин, політико-історичний дискурс, у рамках якого відбувались зміни як у ЄС, так і в Чехії, і що створювало конкретно-історичну реальність у 1993-1998 рр. Використовуючи методи ретроспективності, дискурс-аналітики та компаративістики, автор приходять до висновку, що взаємини носили реципрокний характер й обумовлювались трансформаційними процесами в наднаціональному об'єднанні й у країнах пострадянського простору.

Ключові слова: євроінтеграція, політичний дискурс, трансформація, копенгагенські критерії, політичні партії, зовнішня політика, Маастрихтський договір.

Постановка проблеми та стан її розробленості. З 1 січня 1993 року нова країна в Центрально-Східній Європі - Чеська Республіка (ЧР) - постала перед новими викликами інституційного, політико-економічного та соціокультурного характеру. В історії Чехії та Європейського Союзу період із 1993 до 1998 року - це, по-перше, період вироблення внутрішньо- та зовнішньополітичних імперативів Чеської Республіки як нового актора міжнародних відносин. Саме цей період розвитку країни залежав здебільшого від політичних сил, ідеологічних установок правлячих кіл, парламентських коаліцій, політичного бачення президента та прем'єр-міністра Чеської Республіки.

По-друге, це період соціально-економічних та правових трансформацій Чеської Республіки, лібералізації ринку тощо.

По-третє, саме в цей час вибудовується концептуальна модель колективної свідомості, національно-ідентичних конструктів, які склали "Я-концепцію" країни (маємо на увазі моделі участі/презентації актора в міжнародних відносинах) [1].

По-четверте, у структурі Європейського Союзу в цей період відбуваються зміни як політико-правового, так й інституційного характеру, які, безумовно, вплинули на подальший розвиток наднаціонального об'єднання, на сам процес розширення ЄС та, у тому числі, на його відносини з країнами Центрально-Східної Європи - посткомуністичним геополітичним простором: вступила в дію Маастрихтська угода (1993), було підписано ряд угод за результатами саміту (засідання Європейської ради в Копенгагені (1993), Ессенська сесія Ради ЄС (1994)), окреслено ймовірні рамки та кордони розширення.

А хронологічні рамки визначаються самою історичною реальністю. Адже 17 січня 1996 року за посередництва Глави уряду ЧР Вацлава Клауса (Václav Klaus) країна подає заяву на членство в ЄС, а 30 березня 1997 р. Європейський Союз запропону-

вав ЧР серед інших шести кандидатів почати переговори про приєднання до ЄС. І час після 1997 року потрібно розглядати як преакцесійний. Крім того, з липня 1998 р. змінилась політична орієнтація уряду. Головою чеського уряду став соціал-демократ Мілош Земан (Miloš Zeman).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку й діяльності Європейського Союзу присвячено чимало робіт як вітчизняних, так і закордонних учених. Але в контексті нашого дослідження вони носять або фрагментарний, або, здебільшого, політико-аналітичний характер. Усе ж маємо виділити концептуальну працю амеіканських учених Д. Ховарта та Я. Торфінга "Теорія дискурсу в Європейських політиках. Ідентичність, політики та управління", у якій послідовно аналізують підходи країн та політиків до бачення самого наднаціонального об'єднання - ЄС, його ролі в сучасному світі та ролі країн у процесі розвитку й трансформацій Євросоюзу.

Фрагментарними, на наш погляд, є і дослідження чеських учених. Однак у чеському науковому дискурсі останнім часом з'явилося чимало робіт аналітичного й описового характеру, присвячених питанню євроінтеграції країн та проблемам вивчення сучасної історії Чеської Республіки. Серед основних слід виділити праці П. Бугге, В. Гандла, О. Пікк, П. Друлака, О. Чернох, І. Сук та інших.

В українському науковому дискурсі ця проблема не знайшла належного відображення. Тому ця стаття - спроба заповнити прогалину. А дослідження й аналіз вищезазначених поставлених проблем дасть можливість структурувати процес взаємовідносин між Чехією та наднаціональним об'єднанням - Європейським Союзом.

Мета статті - проаналізувати політико-історичний дискурс становлення взаємовідносин між Чеською Республікою та ЄС у 1993-1998 рр., зрозуміти фун-

даментальні основи та рушійні сили євроінтеграційного процесу Чеської Республіки, що носив реципроний характер.

Виклад основного матеріалу. Фундаментальною основою взаємовідносин між ЧР та ЄС була політична ситуація, що склалася в Чехії на момент 1993 р. і яка змінювалась у певному напрямку.

Відповідно до Конституції від 16 грудня 1992 року Чеська Республіка - країна з парламентською формою правління, у якій обов'язкова співпраця президента й уряду, особливо в галузі зовнішньої політики, де президент як глава держави провадить політичний курс, розроблений прем'єр-міністром, міністром закордонних справ, урядом і прийнятий парламентом [2].

У статті 63 Конституції ЧР прописано: "Президент Республіки: а) представляє країну у зовнішніх відносинах; б) укладає та ратифікує міжнародні договори; г) приймає глав дипломатичних місій; г) призначає та відкликає глав дипломатичних місій" [2].

Президент Чеської Республіки реалізує свої повноваження, в основному використовуючи дипломатичні та ідеологічні інструменти зовнішньої політики. Основні дипломатичні інструменти - посередництво й комунікація між акторами світової політики, підписання міжнародних угод, проведення переговорів, збір інформації про зарубіжні країни, зведення до мінімуму конфліктів тощо [3].

З початку незалежності й до 2003 року в ЧР президентом був Вацлав Гавел (Havel), який впливав на зовнішню політику в рамках формування імперативів на кабінетному рівні - президент-уряд-міністерство закордонних справ. Тут важливим є суб'єктивне розуміння ролі гравців, тобто їхньої авторитетності. У нашому контексті важливе саме розуміння авторитетності Вацлава Гавела, який на той час був безумовним лідером чеського народу та відомим у світі діячем: дисидентом, драматургом та президентом Чехословаччини.

Саме тому важливими були виступи Гавела по радіо, його промови в інститутах та під час вручення премій - для президента це була можливість діалогу з народом, а для чехів - відповідно, можливість почути, як країна розвиватиметься.

Отже, уперше після падіння залізної завіси, у своїх промовах Вацлав Гавел почав говорити про єдину європейську безпеку та єдність демократичних країн Європи. Особливу увагу він приділив НАТО. Виступаючи ще в 1990 році в Польському Сеймі, В. Гавел наголосив: "Розчинення військових пактів і розвиток НАТО нарешті відкривають процес європейської інтеграції" [4].

Як стверджує П. Бугге (Bugge), після того як В. Гавел у 1993 році став президентом нової країни - Чеської Республіки, його влада й політична вага зменшилися. На чеській політичній сцені домінував Вацлав Клаус, у тому числі й у зовнішній політиці; що переконливо засвідчила дискусія з В. Гавелом навколо регіонального співробітництва в рамках Вишеградської групи. Знизився й міжнародний інтерес до Вацлава Гавела. Але все ж він залишався головним коментатором справ Чеської Республіки й головним представником інтересів своєї країни [5].

До початку активної фази взаємовідносин між Чеською Республікою та ЄС у 1998 році В. Гавел у промовах і текстах говорить про ЄС як політичне утворення. Інтеграцію він сприймає як природний результат розвитку європейської історії, де наднаціональне об'єднання створюється навколо спільних

цінностей. Він стверджував, що в Європі все взаємопов'язане, і був прихильником розширення ЄС, наголошуючи, що це не тільки в інтересах країн-кандидатів, але й в інтересах самого Союзу [6].

Він схвально оцінив прийняття Маастрихтської угоди 7 лютого 1992 р., яка вступила в силу 1 листопада 1993 р. Але вже на момент її підписання виступив із попередженням проти технократичності й бюрократичності ЄС, якому "не вистачає духовно-морального виміру".

Але В. Гавел, як уважає дослідник М. Брунчлик (Brunclík), ніколи не займався технічними питаннями європейської інтеграції: не переймався проблемами відповідності Чехії Копенгагенським критеріям, не переймався проблемами й методами досягнення цілей на шляху до ЄС. Навіть під час другого президентського терміну його ставлення до ЄС ґрунтувалося або на власній філософській концепції першої половини 1990-х рр., або на нових, але також філософських ідеях [7].

Парламент та уряд Чеська Республіка на початку своєї незалежності отримала в спадок від ЧСФР. Вибори в Сенат ЧР відбулись в червні 1992 року. Відповідно до їх результату, у парламенті була правоцентристська більшість зі 105 депутатів із 200 - представників Громадянської демократичної партії та Громадського демократичного альянсу.

Як зазначають чеські дипломати Ладислав Мінчич (Minčič) та Ярослав Фінгерланд (Fingerland), нова політична еліта була розділена на два табори. Перші - прибічники Вацлава Гавела - бажали, аби Чехія була країною з потужним громадянським суспільством, яке б впливало на внутрішні та зовнішні процеси трансформації країни. Вони наголошували на тому, аби країна розвивала та фінансово підтримувала неурядові громадські організації (НГО). Другі, здебільшого ліберальні економісти, - апологети Вацлава Клауса, - орієнтувалися на систему англосаксонського типу, де провідна роль належить політичним партіям [8]. Саме остання модель у Чехії стала дієюю.

Після прийняття 23 січня 1990 року "малого закону про політичні партії" відбувся процес розвитку політичної системи Чеської Республіки, яка до парламентських виборів 1996 р. була вже цілком плюралістичною.

А прийнята 1992 року Конституція, що вступила в дію з 1 січня 1993 року, юридично закріпила двопалатну систему парламенту, виборчий процес, правовий статус парламентарів.

Крім того, Чехія виявилась однією з небагатьох країн ЦСЄ, "де в 90-х роках ХХ сторіччя не відбувся так званий "лівий поворот", тобто влада не перейшла в руки лівих та лівоцентристських сил, як це сталося в Польщі, Угорщині, Болгарії та Литві" [9].

На початку 1990-х усі партії, окрім Комуністичної партії Чехії і Моравії, у тій чи іншій формі виступали за тісні взаємовідносини з ЄС. Але в тогочасному політичному дискурсі не відбувалося детального обговорення форми й змісту цих відносин. Як стверджує британський історик С. Хенлі (Hanley), це було в інтересах Вацлава Клауса. Із середини 1990-х, коли ЄС взяв на себе зобов'язання з розширення наднаціонального об'єднання, чеський політикум почав виробляти спільні позиції по моделях європейської інтеграції й ролі в цьому ЧР. І тільки з початком активної фази преакцесійного періоду політичні партії Чехії почали видавати свої програми щодо питань євроінтеграції та вступу в ЄС [10].

За висловом Вл. Гандла, розвиток європейської інтеграції в цей період залишається темою політики в рамках Міністерства закордонних справ, "де участь у перемовинах із Європейський Союзом відбувається у вузькому колі дипломатів на чолі з Йозефом Кревтером (Kreuter), послом Постійного представництва ЄС у Брюсселі" [11, с. 18].

Перший чеський уряд, який очолював Вацлав Клаус у 1992-1996 рр., був створений на ґрунті сильної коаліції в парламенті під керівництвом Громадянської демократичної партії. Опозиція була відносно слабкою та фрагментованою. У цей період уряд міг зосередитися на політиці зближення з ЄС. Однак, як зазначає П. Чернох (Černoch), із 1992 року більшість зовнішньополітичних пріоритетів Чеської Республіки зосереджувались на так званих "чеських національних інтересах" - це, по-перше, жорстка позиція у відносинах із Німеччиною, по-друге, *real-politic* у східному та західному напрямку [12].

Крім того, позиція міністра приватизації ЧР Томаша Єжика (Ježek) була характерною у владних кабінетах того часу. Він заявив: "Ми в Європі географічно, культурно, політично, релігійно і не мусимо шукати нікого, аби нас туди пустили. Я припускаю, скоро зросте наша впевненість і ми почнемо думати про країну в Європі, але не про Європейські структури. Якщо Європа залишатиметься брюссель-центрична, ми швидко зупинимо процес євроінтеграції, адже це суперечитиме нашій природі та поглядам" [12, с. 18].

Вацлав Клаус виступав за економічну інтеграцію, критикуючи необхідність змін у законодавстві, соціальному житті тощо відповідно до вимог ЄС.

Зі зміною політичної ситуації після червня 1996 року змінився рівень і зміст дискусії щодо вступу ЧР у ЄС. Після виборів до Парламенту ЧР партія-переможець - Громадянська демократична партія (ODS) - не створила коаліції з Християнсько-демократичним союзом. Але представники Громадянської партії дійшли згоди із соціал-демократами, і, таким чином, сформувалась коаліція меншості, яка змусила Вацлава Клауса піти на певні компроміси із соціал-демократами, у тому числі в зовнішній політиці.

Саме із цього часу стає помітним вплив на політику уряду Чеської соціал-демократичної партії, яку очолював Мілош Земан, а з 2001 року - Владмір Шпідла (Špidla). Це проявилось у програмній заяві уряду, звідки можемо бачити, що Громадянсько-демократична партія В. Клауса пішла на певні поступки в питаннях євроінтеграції. У програмі уряду зазначалося про інтенсифікацію процесу "інтеграції країни до європейських і світових структур та інститутів" [13]. Ця програма призначена для сприяння національним інтересам Чехії та повного членства в ЄС. Причому було підкреслено прискорення виконання критеріїв, що обумовлюють вступ у ЄС.

Отже, до моменту початку активізації процесу інтеграції ЧР у ЄС 1998 року на політичній мапі ЧР найвпливовішими були три партії: Громадянська демократична партія (ODS), представники якої скептично ставилися до ЄС, але проводили політику євроінтеграції, Чеська соціал-демократична партія (ČSSD) - єврооптимісти та апологети інтеграції ЧР у ЄС - та Комуністична партія Чехії і Моравії (KSČM), яка мала значний відсоток підтримки серед чехів і декларувала політику ізоляціонізму [14].

Не менш важливим фактором, який впливав на

вироблення зовнішньополітичних імперативів була суспільна думка. Вона синхронізувала процес трансформації.

Громадяни Чехословаччини (а з 1993 року Чеської Республіки) здебільшого відносили себе до європейців не тільки географічно, а й символічно, культурно. Чітко це можна простежити в історії літератури, мистецтва, музики тощо. Особливого розвитку це набуло після подій так званої "Празької весни" 1968 року - періоду політико-культурної лібералізації в країні - та після 1989 року, коли очевидним був розпад СРСР та почалася демократизація як політико-інституційної, так й економічної систем. Інтелігенція в цей час публічно дискутувала про питання національної ідентичності, культурну спадщину тощо.

Чеський історик П. Бугге наголошує, що "на національному рівні орієнтація на Європу незабаром перетворилася в центральну метафору для всіх чеських устремлень, просто виражену гаслом: "повернення до Європи". Причому Європу він ототожнює з домівкою й наголошує, що із "цієї точки зору повернення "додому" може дати все те нове, що необхідно було встановити - від нової політичної системи до нових звичок у повсякденному житті - внутрішній характер та історичну достовірність". Гасло з усіма його конотаціями на "повернення блудного сина" було чітким закликком для Європи на прийняття у свої структури [15, с. 78].

Цей історичний конструкт "повернення до Європи" є предметом рефлексії соціологів, істориків, філософів та культурологів як у пре-, так і в постакцесійний період ЧР до ЄС [16]. Таким чином, ми говоримо про ідейне підґрунтя, а точніше - про складову комплексного політико-ідеологічного підґрунтя європейської інтеграції ЧР.

Провідний чеський письменник і мислитель Мілан Кундера в есеї "Трагедія Центральної Європи" писав: "Центральна Європа - це не держава: це особлива культура або доля. Її кордони існують тільки в уяві й зрушуються залежно від історичної ситуації" [17]. Таким чином, чехи здебільшого зрозуміли, що історична реальність потребує взагалі існування тільки символічного кордону в рамках єдиного наднаціонального об'єднання.

А Вацлав Клаус у грудні 1993 року заявив: "Питання нашої сьогоденної й майбутньої позиції в Європі - насправді питання про нашу національну й державну ідентичність" [18, с. 152].

Питання євроінтеграції до 1997 року в суспільстві жваво не обговорювалось. Саме з 1997 р. у дискурс чеських медіа питання вступу Чехії до ЄС увійшло в якості політичної проблеми. Це було пов'язано з початком інтенсифікацій переговорів щодо вступу ЧР у ЄС. А потім проявилось як одне з найважливіших питань під час виборів у парламент 2002 року. Причому, як зазначають деякі чеські історики, більшість чеських дебатів щодо євроінтеграції носили загальний характер в умовах спільного або національного інтересів. Зовсім небагато уваги в масмедіа приділялось питанню діяльності конкретних груп у рамках євроінтеграції - фермерів, представників малого бізнесу, освітян тощо. Натомість у Польщі та Словаччині, навпаки, під час інтеграційних процесів активно обговорювалось питання зацікавлених кіл та еліт і, відповідно, взаємний вплив у разі вступу в ЄС [19].

Значні зміни з 1992 р. відбувались і в історії розвитку самого наднаціонального об'єднання. Там почався новий етап, позначений підписанням "Договору про Європейський Союз (Маастрихтська угода)" 7 лютого 1992 року, який набув чинності 1 листопада 1993 р.

Ратифікація Маастрихтської угоди - створення Європейського Союзу - означала для чеської політики інтеграції необхідність зміни змісту щодо Угоди про асоціацію, яка була підписана між ЧСФР та ЄС.

Про те, що політичні та інтелектуальні дебати щодо зміни форми наднаціонального об'єднання та виміру політики ЄС у країнах-кандидатах майже залишились непоміченими й не впливали на зміст внутрішніх дебатів щодо інтеграції ЧР, ми говорили вище. Але залишається важливим розуміння історичного процесу трансформації самого Союзу.

У "Договорі про Європейський Союз", крім важливої статті А про створення Європейського Союзу, є стаття 49, у якій чітко написано, що "будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2, і зобов'язується впроваджувати їх у життя, може звернутися із заявкою з метою стати членом Союзу" [20].

Документом проголошувалось не тільки політичне єднання, але й створення валютного союзу. Ішлося, зокрема, про більш тісний економічний зв'язок між державами-членами ЄС та загальні принципи економічного регулювання, що мало б сприяти співтовариству в цілому й підвищити рівень конкурентоздатності на світовому ринку.

Договором було окреслено кілька фаз політичного та економічного Союзу. Договором створювалися "Три стовпи ЄС" (pillars): Європейські Співтовариства, спільна зовнішня політика і політика безпеки (CFSP) та співпраця в області внутрішніх справ та юстиції.

Також була досягнута домовленість про підтримку *acquis communautaire* - законодавчі норми та адміністративні правила Співтовариства.

Ратифікація Маастрихтського договору була оскаржена деякими країнами-членами ЄС, у тому числі Великобританією та Францією. Британський уряд та громадськість виступали проти закріпленого Договором соціального становища й домоглися звільнення від таких соціальних зобов'язань, як регулювання заробітної плати та допомоги. Із часом Великобританія прийняла соціальні протоколи Договору, але разом із Данією та Швецією відмовилась прийняти євро в якості своєї валюти [2].

Більше того, на думку Л. Зідентопа, "Маастрихтський договір і події, що за ним відбулися - стрімке утворення валютного союзу, що зачепило національний контроль над бюджетною політикою, - різко загострили питання про державні суверенітети" [23, с. 13]. Прийняття цього документа активізувало нові дискусії щодо реалізації зовнішньополітичних інтересів впливових країн-членів у рамках самого об'єднання. Тобто важливим було розуміння національних інтересів під час політико-інституційних змін у ЄС. Так, англійці та датчани почали думати про "гру з нульовою сумою - що дається в Брюсселі, втрачається в Копенгагені та Лондоні, тобто, повернення до національних інтересів іде з федералізації Європи" [24, с. 44]. У французькому політичному дискурсі після прийняття Маастрихтської угоди до міжурядової конференції ЄС 1996-97 років та після неї, "не могли створити будь-яку нову концепцію для Європи як "видиму річ" [24, с. 54]. У Німеччині ж

політична боротьба 1990-х рр. відбувалася між двома версіями тієї самої концепції держави, нації та її ставлення до Європи: зелені та частина соціал-демократів вимагали спільного абстенціонізму, з іншого боку - Гельмут Коль (Kohl) та коаліційний уряд прагнули подальшої інтеграції Німеччини в структуру ЄС, у першу чергу, заради позитивних змін в економіці самої Німеччини.

Умовно кажучи, Великобританія та країни Північної Європи розглядали ЄС передусім як економічний союз, а Німеччина та Франція - як політичний. Для підтвердження наведемо цитату з мемуарів Герхарда Шредера (Schröder): "...ситуація ускладнюється наявністю двох принципово різних думок про цілі європейської єдності. На одному полюсі ... діють ті, хто бачить майбутній Євросоюз неодмінно як союз політичний. Політичний союз уважає за свою мету передачу основних державних функцій країн, що об'єдналися - у сфері економіки та фінансів, внутрішньої політики й права, обов'язково в зовнішній політиці й у забезпеченні безпеки, - на наднаціональний, загальноєвропейський рівень. На протилежному полюсі представлений погляд на Європу передусім як на спільний ринок. Учасникам спільного ринку потрібні тільки спільні правила економічного регулювання, тоді як політичні функції значною мірою мають і надалі залишатись у веденні окремих національних держав. Цей підхід характерний для Великобританії. Популярність цієї ідеї зростає й серед східноєвропейських країн" [25, с. 314-315].

Саме цей підхід апологетуватиме протягом усього процесу інтеграції до ЄС та після вступу в ЄС Вацлав Клаус та Громадянська демократична партія Чехії, яка 2001 року опублікувала "Маніфест чеського єврореалізму" [26].

Знаковим у процесі трансформації й розширення наднаціонального об'єднання було засідання Європейської Ради в Копенгагені 21-22 червня 1993 року, де було вирішено, що в разі бажання країни ЦСЄ зможуть набути членства в ЄС, але за умов виконання певних політичних, економічних та юридичних критеріїв [27].

Крім того, документом, підписаним за результатами засідання Європейської ради в Копенгагені, передбачався порядок відносин із країнами-кандидатами в ЄС, який доповнював статтю 49 Договору про Європейський Союз [28].

На тому ж засіданні було прийнято рішення про розширення ЄС у січні 1995 року. Із цього часу наднаціональне об'єднання розширюється до 15 членів - до нього приєднується Австрія, Фінляндія та Швеція. Таким чином, усередині об'єднання відбувається певний адаптивний період і розпочинається дискусія щодо нової хвилі розширення країн ЦСЄ.

Важливим кроком на шляху до внутрішніх змін ЄС був Амстердамський саміт, за результатами якого з'явився редактований "Договір про заснування Європейського Союзу", де було змінено порядок та нумерацію статей, були включені Шенгенські угоди. І головне - якщо Маастрихтський договір наголошував на єдності різнобарвних із точки зору культурного простору країн, то так званий Амстердамський договір від 1997 року (набрав чинності з травня 1999 року) значну увагу приділив уже саме питанню прав і свобод громадян, демократії, верховенству права й обумовив способи контролю цих питань. Амстердамським договором центральною позицією установлюється Положення про дотриман-

ня прав людини відповідно до Європейської конвенції з прав людини (ECHR). Також цим Договором була запропонована посада Верховного представника CFSP та спільна зовнішньополітична стратегія [29]. Однак в Амстердамському договорі не було відображено необхідності інституційних змін за очевидності реформування інститутів ЄС, адже в цей час у європейському публічному дискурсі точиться активна дискусія щодо внутрішніх інститутів і нової хвилі розширення [30].

Висновки

1. На момент початку активної фази взаємовідносин - процесу вступу Чеської Республіки в ЄС із 1998 року - у самому Союзі відбулися значні зміни політичного та інституційного характеру, було створено Монетарний Союз, вироблено критерії, яким мають відповідати країни, що бажають набути членства, пройшов процес розширення ЄС та адаптації нових країн-членів, оформилась юридична база діяльності й розвитку самого ЄС.

2. У той же час у Чеській Республіці також відбувалися політичні та соціо економічні зміни, які сприяли внутрішньому розвитку країни та наповнювали зміст євроінтеграційного процесу реальними перспективами: формувалась політикум та структура управління, розроблялись Концепції зовнішньої політики, у яких проголошувался курс на євроінтеграцію, відбувалась трансформація економіки, починався процес реформ, направлений на відповідність критеріям вступу в ЄС та активно в інтелектуальному дискурсі обговорювався концепт "повернення в Європу". Вищезазначені елементи формували зміст і процес взаємин між Чехією та ЄС, який набув розвитку в преакційний період, що почався з 1998 року й завершився вступом Чехії до Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Киселев И. Ю. Образ государства в международных отношениях и социальное познание / И. Ю. Киселев // Вопросы философии. - 2003. - № 5. - С. 3-13.
2. Конституция Чехии (Чешской Республики) от 16 декабря 1992 г. // Конституции государств Европы : в 3-х томах. - Т. 3 / [под ред. Л. А. Окунькова]. - М. : Изд-во НОРМА, 2001. - С. 491-531.
3. Druálák P. Tvorba a analýza zahraniční politiky / P. Druálák, R. Druáláková. - Praha : Vysoká škola ekonomická. Nakladatelství Oeconomica, 2007. - 184 st.
4. Havel V. Projev prezidenta ČSSR Václava Havla v polském Sejmu a Senátu [Електронний ресурс] / V. Havel. - Режим доступу : <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1990/2501.html>.
5. Bugge P. České vníání perspektivy členství v EU. Havel vs. Klaus / P. Bugge // Politologická revue. - 1998. - № 2. - st. 76-110.
6. Havel V. Projev prezidenta republiky Václava Havla v Evropském parlamentu [Електронний ресурс] / V. Havel. - Режим доступу : <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1994/0803.html>.
7. Brunclík M. Evropská integrace pohledem českých prezidentů [Електронний ресурс] / M. Brunclík // In Z periferie do centra Evropy: 20 let vývoje vztahu ČR k EU. - Praha : CEVRO Institut. - Режим доступу : http://www.euroskop.cz/gallery/52/15780-final_z_periferie_do_centra.pdf.
8. Клямкин И. Путь в Европу. Эстония, Литва, Латвия, Польша, Венгрия, Чехия, Словакия, Болгария, Румыния, Словения, Восточная Германия / И. Клямкин, Л. Шевцова. - М. : Фонд "Либеральная миссия", Московский Центр Карнеги, 2009. - 400 с.

9. Задорожнюк Э. Первое десятилетие политической истории Чешской Республики / Э. Задорожнюк // Чехия и Словакия в XX веке: очерки истории : в 2 кн. ; [отв. ред. В. В. Марьина]. - М. : Наука, 2005. - 558 с.

10. Hanley S. The political context of EU accession in the Czech Republic / S. Hanley // European programme. Breafing Paper. The Royal institute of International Affairs. - London, October, 2002.

11. Pikk O. V. Zahraniční politika České republiky 1993-2004. Úspěchy, problémy a perspektivy / O. Pikk, V. Handl. - Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2004. - 268 st.

12. Černoch P. Česká integrační politika / P. Černoch // Zahraniční politika České republiky 1993-2004. Úspěchy, problémy a perspektivy / [eds. Otto Pikk, Vladimír Handl]. - Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2004. - st. 15-31.

13. Programové prohlášení vlády (1996) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26625>.

14. Сук И. Возвращение Чехословакии к демократии / И. Сук ; [пер. с чеш. К. Подлипаева, О. Смирнова, А. Гавлин] // Трансформация. Чешский опыт. - Прага : Hogo printing company, 2006. - С. 9-28.

15. Bugge P. České vníání perspektivy členství v EU. Havel vs. Klaus / P. Bugge // Politologická revue. - 1998. - 2, prosinec. - st. 76-110.

16. Керни Р. Диалоги о Европе / Р. Керни. - М. : Весь мир, 2002. - 320 с.

17. Кундера М. Трагедия Центральной Европы [Електронний ресурс] / М. Кундера. - Режим доступу : <http://www.proza.ru/2005/12/16-142>.

18. Klaus V. Česká cesta / V. Klaus. - Praha : Profil, 1994. - 152 st.

19. Baun M. J. Czech Foreign Policy and EU Integration: European and Domestic Sources / M. J. Baun, M. Dan // Perspectives on European Politics and Society. - 2011. - № 11: 1. - P. 2-21.

20. Treaty on European Union // Official Journal C 191, 29 July 1992 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.constitution-europeenne.info/an/eu_treaty.pdf.

21. Бордачев Т. Новый стратегический союз. Россия и Европа между вызовами XXI века: возможности большой сделки : [монография] / Т. Бордачев. - М. : Изд-во "Европа", 2009. - 304 с.

22. Mowell Barry D. Maastricht Treaty. Encyclopedia of Business in Today's World / D. Mowell Barry. - Charles Wankel SAGE Publications, Inc., 2009. - p. 1040-1041.

23. Зидентоп Л. Демократия в Европе / Л. Зидентоп ; [пер. с англ. ; под ред. В. Л. Иноземцева]. - М. : Логос, 2004. - 360 с.

24. Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance / [ed. by David Howarth, Jacob Torfing]. - New York : Palgrave Macmillan Ltd, 2005. - 364 p.

25. Шредер Г. Решения. Моя жизнь в политике / Г. Шредер ; [пер. с нем. Г. Леоновой]. - М. : Европа, 2007. - 552 с.

26. Zahradil J. Manifest českého eurorealismu (dokument k ideové konferenci ODS) [Електронний ресурс] / J. Zahradil, P. Plecidý, P. Adrián, M. Bednér. - Duben, 2001. - Режим доступу : http://www.zahradil.eu/assets/files/publikace/manif_eurorealismu.pdf.

27. Towards a Closer Association with the Countries of Central and Eastern Europe. Communication by the Commission to the Council, in view of the meeting of the European Council in Copenhagen, 21-22 June 1993 // SEC (93) 648 final, 18 May 1993. [EU Commission - COM Document] [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://aei.pitt.edu/1774/>.

28. UNSPECIFIED (1993). The European Council [Copenhagen Summit 1993], Copenhagen, 21-22 June 1993. [EU European Council] [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://aei.pitt.edu/1443/>.

29. Consolidated version of The Treaty of European Union //

№ 1 (121) січень-лютий 2013 р.

Official Journal of the European Communities C 325/5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12002M/pdf/12002M_EN.pdf.

30. Aytac S. E. EU Accession Process and Euroscepticism in Candidate Countries. Paper presented at the Fourth Pan-European Conference on EU Politics ECPR Standing Group on the European Union University of Latvia, Riga, 25-27 September 2008 / S. E. Aytac, O. S. Kiratli [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/065.pdf>.

REFERENCES

1. Kiselev I. Yu. (2003), *Voprosy filosofii*, № 5, pp. 3-13.
2. Konstitutsiya Chexkii (Cheshskoy Respubliki) ot 16 dekabrya 1992 g. (2001), *Konstitutsii gosudarstv Evropy*, Moscow, 3, pp. 491-531.
3. Drulak P. & Drulakova R. (2007), *Tvorba a analiza zahranichny politiki*, Praha, 184 p. (Czech).
4. Havel V., *Proyav prezidenta ChSSR Vaclava Havla v polskem Seimu a Senatu*, available at: <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1990/2501.html> (Czech).
5. Bugge P. (1998), Cheske vnimani perspektivy chlenstvi v EU. Havel vs Klaus, *Politolozhitska revue*, No. 2, pp. 76-110 (Czech).
6. Havel V., *Proyav prezidenta republiky Vaclava Havla v Evropskem parlamentu*, available at: // <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1994/0803.html> (Czech).
7. Brunchlik M. *Evropska integrates pohledem cheskikh prezidentov. In: Z pereferii do centra Evropy: 20 let vyvozu vstyahu ChR k EU*, Praha, available at: http://www.euroskop.cz/gallery/52/15780-final_z_periferie_do_centra.pdf (Czech).
8. Klyamkin I. & Shevtsova L. (2009), *Put v Yevropu*, Moscow, 400 p.
9. Zadorozhnyuk E. (2005), *Chechiya i Slovakiya v XX veke: ocherki istorii*, v 2 kn., Moscow, 558 p.
10. Hanley S. (2002), *The political context of EU accession in the Czech Republic*, European programme. Breafing Paper. The Royal institute of International Affairs, London.
11. Pikk O. & Handl V. (2004), *Zahranichni politika Chieske republiky 1993-2004. Uspichy, problem a pierspiektivy*, Praha, 268 p. (Czech).
12. Chernokh P. (2004), *Cheska intehrachni politika. Zahranichni politika Chieske republiky 1993-2004. Uspichy, problem a pierspiektivy*, Praha, pp. 15-31 (Czech).
13. *Prohramove prohlasheni vlady* (1996), available at: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26625> (Czech).
14. Suk I. (2006), *Transformatsiya. Cheshskiy opyt*, Hogo printing company, Praga, pp. 9-28.
15. Bugge P. (1998), Cheske vnimani perspektivy chlenstvi v EU. Havel vs Klaus, *Politolozhitska revue*, No. 2, pp. 76-110 (Czech).
16. Kerni R. (2002), *Dialogi o Evrope*, Moscow, 320 p.
17. Kundera M. *Tragediya Tsentralnoy Evropy*, available at: <http://www.proza.ru/2005/12/16-142>.
18. Klaus V. (1994), *Cheska chesta*, Praha, 152 p.
19. Baun M. J. & Dan M. (2011), Czech Foreign Policy and EU Integration: European and Domestic Sources, *Perspectives on European Politics and Society*, № 11: 1, pp. 2-21.
20. Treaty on European Union, *Official Journal C 191*, 29 July 1992, available at: http://www.constitution-europeenne.info/an/eu_treaty.pdf.
21. Bordachev T. (2009), *Novyy strategicheskiy soyuz. Rossiya i Evropa mezhdru vyzovami XXI veka: vozmozhnosti bolshey sdelki*, Moscow, 304 p.
22. Mowell Barry D. (2009), *Maastricht Treaty. Encyclopedia of Business in Today's World*, Charles Wankel SAGE Publications, Inc., pp. 1040-1041.
23. Zidentop L. (2004), *Demokratiya v Evrope*, Moscow, 360 p.
24. David Howarth, Jacob Torfing (Ed.), *Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance* (2005), Palgrave Macmillan Ltd, New York, 364 p.
25. Shreder G. (2007), *Resheniya. Moya zhizn v politike*, translated by G. Leonovoy, Moscow, 552 p.
26. Zahradil J., Pletsidy P., Adriyan P. & Bedner M. (2001), *Manifest cheskeho eurorealismu (dokument k ideiove konferenci ODS)*, available at: http://www.zahradil.eu/assets/files/publikace/manifest_eurorealismu.pdf.
27. Towards a Closer Association with the Countries of Central and Eastern Europe. Communication by the Commission to the Council, in view of the meeting of the European Council in Copenhagen (1993), *SEC (93) 648 final*, 18 May 1993. [EU Commission - COM Document], available at: <http://aei.pitt.edu/1774/>.
28. UNSPECIFIED (1993), *The European Council [Copenhagen Summit 1993]*, Copenhagen, 21-22 June 1993. [EU European Council], available at: <http://aei.pitt.edu/1443/>.
29. Consolidated version of The Treaty of European Union, *Official Journal of the European Communities C 325/5*, available at: http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12002M/pdf/12002M_EN.pdf.
30. Aytac S. E. & Kiratli O. S., *EU Accession Process and Euroscepticism in Candidate Countries. Paper presented at the Fourth Pan-European Conference on EU Politics ECPR Standing Group on the European Union University of Latvia*, Riga, 25-27 September 2008, available at: <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/065.pdf>.

Anton Liahusha

POLITICAL AND HISTORICAL DISCOURSE IN THE MAKING RELATIONSHIP BETWEEN THE CZECH REPUBLIC AND EUROPEAN UNION IN 1993-1998

The paper described the factors shaped the content and structure of relationships between the Czech Republic and the European Union. The author has analyzed the political and historical discourses that have been changed in the EU and in the Czech Republic as well, and this process created a historical reality through the 1993-1998 period. It was used methods of discourse analysis and comparative studies, due to this approach the author reached a conclusion that the relationships were driven by reciprocating nature and transformation processes in the supranational union and in the post-communist countries. The author describes the way of the Czech Republic's foreign policy that correlates with its European integration policy. The article describes the institutional and political changes that took place in the European Union in the context of its enlargement to the East.

Key words: Eurointegration, political discourse, transformation, Copenhagen criteria, political parties, Foreign Policy, Maastricht Treaty.

© А. Лягуша

Надійшла до редакції 09.01.2013

№ 1 (121) січень-лютий 2013 р.